

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА СТАН ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ВСЕРЕДИНИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

THE INFLUENCE OF INTEGRATION AND DISINTEGRATION PROCESSES ON THE STATE OF ECONOMIC SECURITY OF NATIONAL ECONOMIES WITHIN INTEGRATION ASSOCIATIONS

На сучасному етапі інтеграційні процеси суттєво змінюють баланс сил у світовому господарстві. Протилежною тенденцією інтеграційних процесів є дезінтеграційні, які також мають місце у сучасній системі міжнародних економічних відносин, але їх дослідженню в економічній літературі приділяється набагато менше уваги. Тому в умовах таких трансформацій постає питання щодо економічної безпеки національних економік всередині інтеграційних об'єднань та їх подальший розвиток за можливої дезінтеграції, якому і присвячена стаття.

Ключові слова: інтеграція, дезінтеграція, економічна безпека, національна економіка, зовнішні загрози, індикатори.

На современном этапе интеграционные процессы существенно изменяют баланс сил в мировом хозяйстве. Противоположной тенденцией интеграционных процессов являются дезинтеграционные, которые также имеют место в современной системе международных экономических отношений, но их исследованию в экономической литературе уделяется гораздо меньше внимания. Поэтому, в условиях

таких трансформаций возникает вопрос об экономической безопасности национальных экономик внутри интеграционных объединений и их дальнейшее развитие при возможной дезинтеграции, которому и посвящена статья.

Ключевые слова: интеграция, дезинтеграция, экономическая безопасность, национальная экономика, внешние угрозы, индикаторы.

At the present stage integration processes significantly changes the balance of power in the global economy. The opposite trend of integration processes is the disintegration, which also take place in the modern system of international economic relations, but research in the economics literature paid much less attention. Therefore, the issue raises in terms of transformation according to the economic security of national economies within integration associations and their further development at the possible disintegration, which this article deals with.

Key words: integration, disintegration, economic security, national economy, external threats, indicators.

УДК 339.65

Фірсанова В.О.

к.е.н., старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Постановка проблеми. Економічна безпека держави – один із основних критеріїв існування національної економіки в міжнародних економічних відносинах. Процеси міжнародної інтеграції суттєво відкривають її «економічні кордони» перед іншими національними економіками. Основними є проблеми впливу інтеграційних та дезінтеграційних процесів на економічну безпеку національних економік у міжнародних економічних відносинах саме всередині інтеграційного об'єднання. Ця проблема пов'язана з доцільністю інтеграційних процесів у світовому господарстві.

Постановка завдання. Метою дослідження є стан та умови економічної безпеки національних економік всередині інтеграційних об'єднань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна безпека регіональних об'єднань досліджувалася такими вченими Алтінсом В. Гьоссе, Вестінга А.Г., Годвін С.Д., Кейбл В., Де Соза П. Дж., Абалкінім Л.І, Глазьєвим С.Ю. та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процеси міжнародної економічної інтеграції вже давно стали однією з основних тенденцій у світовому господарстві та міжнародних економічних відносинах. Як показує багато досліджень, вони мають широкий вплив на глобальну систему міжнародних економічних відносин. Інтеграційні про-

цеси сприяють соціально-економічному розвитку країн, розвитку торговельних взаємовідносин. Проте, на сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин та всебічний розвиток глобалізації у світі наразі існує тенденція до дезінтеграційних процесів. Звичайно, процеси міжнародної економічної інтеграції переважають у міжнародних економічних відносинах, але не можна оминути також і процеси дезінтеграції.

Процеси міжнародної економічної інтеграції та дезінтеграції розвиваються асинхронно, тобто вони можуть замінити один одного. Проте, зазвичай інтеграційні процеси розглядаються, як позитивне явище у міжнародних економічних відносинах, а дезінтеграційні – навпаки. Саме тому у теорії міжнародних економічних відносин більшу увагу приділяють інтеграційним процесам, як основним важелям у розвитку національних економік.

Сутність терміна «дезінтеграція» як протилежної «інтеграції» можна сформулювати, як розпад, поділ на частини цілісної структури, ослаблення, порушення зв'язків в єдиній системі. Отже, якщо інтеграція дозволяє отримувати вигоди від об'єднання розрізнених частин в єдине ціле від взаємодоповнення економік країн-учасниць, то дезінтеграція послаблює їх взаємну залежність. З одного боку, можна сказати, що інтегративні і

дезінтеграційні тенденції присутні одночасно в кожному інтеграційному угрупованні, а домінування інтеграційних забезпечує її стійке існування [1].

Якщо інтеграційні процеси сприяють розвитку світового господарства, дезінтеграційні в свою чергу мають суперечливий вплив на його розвиток. З одного боку, дезінтеграція може руйнувати вже налагоджені міжнародні економічні зв'язки між країнами насамперед торговельні зв'язки. Із іншого боку, якщо в інтеграційному об'єднанні були не взаємовигідні економічні відносини, а саме: коли лідером була одна країна чи країни, які отримували найбільшу економічну вигоду від торговельних зв'язків, після процесу дезінтеграції можуть отримати умови для економічного розвитку. З іншого боку відсутність країни-лідера також може прискорити дезінтеграційні процеси у групі країн. Головною причиною дезінтеграційних процесів є криза у суспільних, економічних та ін. відносинах [4].

Під дезінтеграцією розуміється протилежний інтеграції процес зменшення числа й інтенсивності взаємодій елементів певної системи процес розкладання, розпаду, руйнування, відділення, ізоляції та ін. Цей процес підвищує відносну самостійність і «незалежність» елементів. Однак, не можна розглядати кожне руйнування, кожен розпад, як дезінтеграцію, оскільки елементи розпаду системи набувають самостійного існування до інтеграційного періоду. Інтеграційні процеси певним чином пов'язані з дезінтеграційними. Швидкість, напрям і форма інтеграційного процесу залежать не тільки від сил причин, що діють у напрямі інтеграції, а й від сили причин, які протидіють дезінтегруються. За певних обставин останні набувають силу і переривають інтеграційний процес, хоча саме він має історично необхідний і прогресивний характер [6, с. 26-27].

Таким чином, якщо провідною силою виступає інтеграція, вона завжди пов'язана з різними дезінтеграційними процесами, які є або її передумовою, або наслідком, або супутніми щодо неї. Крім цього, існує особливий клас процесів, які протидіють інтеграції [6, с. 26-27].

Аналогічна ситуація спостерігається і у випадку, коли домінує дезінтеграція. Аналіз і прогноз такого процесу достовірний тільки за умови включення у цей розгляд факторів, що сприяють і протидіють інтеграційним процесам. Тоді можливо буде виявити обставини й умови, в яких відбувається перетворення інтеграції в дезінтеграцію і навпаки [6, с. 26-27].

Процес дезінтеграції сприяє прийняттю нових ефективних рішень, його слід

розглядати, як необхідний елемент розвитку суспільства. У даний час відбувається стрімка трансформація самої глобалізації, яка обумовлюється новими причинами і правилами для об'єднання країн. Якщо в ХХ в. головними при-

чинами інтеграції економічна схожість розвитку, територіальна близькість, демонстраційний ефект (демонстрація успішного розвитку країн, які інтегрувалися, що сприяло приєднанню нових), «ефект доміно», то в ХХІ ст. під впливом бурхливого розвитку нових технологій, інноваційних процесів, вичерпання природних ресурсів причини інтеграції змінюються. Сьогодні до них відносять технологічну насиченість, наявність природо-ресурсної бази, яка може об'єднати країни різного рівня економічного розвитку і, тим більше, територіального розташування [4].

Позиції, які зараз наслідують інтеграційні угруповання цілком і повністю визначаються сучасними зрушеннями в розстановці сил на глобальних ринках. Головна тенденція цих зрушень, що виявляється в останні десятиліття, – зростання ролі країн, що розвиваються, і зменшення ролі країн розвинених. Переважна більшість діючих інтеграційних угруповань створена країнами, що розвиваються. Це можна пояснити тим, що виробники цих країн мають приблизно однаковий рівень конкурентоспроможності, а їхні уряди не вважають за необхідне посилено захищати свої ринки високими тарифними і нетарифними бар'єрами від напливу товарів із країн з порівняним ступенем техніко-економічного розвитку. У той же час щодо більш конкурентоспроможних товарів з розвинених країн в повному обсязі застосовуються режими, зафіксовані в зобов'язаннях цих країн перед СОТ. Зауважимо, що у більшості сучасних інтеграційних союзів має місце асиметрія учасників, тобто невідповідність рівнів економічного розвитку, тенденцій розвитку, що загострює проблеми підпорядкування, досягнення балансу інтересів сторін у глобальній системі міжнародної торгівлі [6, с. 80].

Уперше термін «економічна безпека» був уведений у вжиток у період великої депресії. У 1934 р. Ф. Д. Рузвельтом був створений Федеральний комітет з економічної безпеки, але це ще не означало появу окремого напрямку в рамках масштабу національної безпеки. Починаючи з 1985 р, з Резолюції 40/173 Генеральної Асамблеї, Організація Об'єднаних Націй постійно звертається до розгляду проблем економічної безпеки. Підходи ООН орієнтуються перш за все на дослідження міжнародних аспектів забезпечення економічної безпеки, які мають особливе значення для розвитку відносин промислово розвинених і країн, що розвиваються, виявлення основних проблем світової економіки, аналіз національних і міжнародних джерел загроз економічній безпеці країн, що розвиваються [3, с. 4].

Отже, на нашу думку, економічна безпека національної економіки – комплекс заходів держави, які направлені на збереження стабільного економічного розвитку національної економіки. Існування національної економіки прямо залежить від

економічної безпеки країни. Це також пріоритетне завдання зовнішньої та внутрішньої політики держави. Економічна безпека національної економіки означає те, що всі економічні суб'єкти держави (ТНК, фірми та інше) та контрагенти можуть займатися діяльністю у межах своєї держави та мають право вільно функціонувати закордоном відповідно чинного законодавства для іноземних суб'єктів та контрагентів.

Але, у зв'язку зі стрімко зростаючим впливом глобалізації, постає закономірне питання у міжнародних економічних відносинах, чи ті процеси, які тісно пов'язані із глобалізацією не загрожують економічній безпеці національної економіки, чи навпаки.

Також виникає об'єктивна необхідність у безпеці не тільки і не стільки національних економік, скільки регіональних союзів, об'єднань держав, які переживають процес спільної адаптації до процесам глобалізації. Аналіз структури міжнародних відносин свідчить, що в межах регіональних об'єднань країн відбувається формування міжнародних регіональних інститутів безпеки, що дозволяють ефективно реалізовувати регіональні цілі та пріоритети, протистояти загрозам. Матеріальну основу їх складає економічна підсистема [7, с. 222].

Як наслідок, розвиток інтеграційних процесів означають більшу відкритість національних економік, і, як наслідок, за більшої відкритості існує більше загроз економічній безпеці через те, що з середини ХХ ст. та на початку ХІХ ст. світове господарство стає на інший ступінь розвитку.

Але перш за все це залежить від конкретних умов, які є всередині інтеграційного об'єднання: якщо одна група країн або країна є лідером в цьому об'єднанні, то економічна безпека країн не лідерів може страждати через надмірне відкриття ринків, відповідної соціально-економічної політики та від інших факторів. І навпаки інтеграційне об'єднання може нейтралізувати особливо зовнішні загрози економічній безпеці національної економіки.

Говорячи про характер зв'язку, треба помітити, що індикатори економічної безпеки, опинившись під впливом векторів інтеграції та зростання, по-різному виявляють себе. Ці дії умовно розділимо на дві групи: прямі і непрямі.

З переліку індикаторів економічної безпеки до першої групи можна віднести обсяг ВВП, інвестиції, збір зерна, витрати на громадянську науку і т.д.

Іншими словами, це така група індикаторів-показників, яка миттєво реагує на зміну темпів зростання, у тому числі інтеграції.

До другої групи належать інфляція, безробіття, золотовалютні резерви, середня тривалість життя, співвідношення доходів 10% найбільш забезпеченого і 10% найменш забезпеченого населення, співвідношення середньодушових грошових доходів населення і прожиткового мінімуму та ін. [7, с. 222].

Тому можна зробити висновок, що динаміка таких показників і відображає стан економічної безпеки країн всередині інтеграційного об'єднання. Якщо ці показники рівномірно збільшуються, то можна стверджувати, що економічна безпека в регіоні зростає та із цим зростає економічна міць угруповання.

З цього випливає те, що країни тепер мають «економічний імунітет» до загроз та їх економічна безпека країн тепер врази більше. Все ж таки економічна безпека залежить від початкового стану економічного розвитку тієї чи іншої країни. І, якщо країна відстає за своїм розвитком від інших країн угруповання, економічна безпека угруповання знаходиться у нестабільному стані.

Інтеграційні об'єднання при високому рівні економічної безпеки мають змогу бути конкурентоспроможними на міжнародних ринках товарів та послуг, а також на ринку праці. Інтеграція країн також дозволяє об'єднати ресурси країн при протидіях зовнішнім загрозам.

Звісно, економічна безпека інтеграційного об'єднання залежить від її форми: що тісніше пов'язані між собою національні економіки за цим критерієм, то більший рівень його економічної безпеки та від індикаторів, які були вказані вище (рис. 1).

Якщо розглядати це на конкретному прикладі, зауважимо, що рівень економічної безпеки в ЄС на багато більше, ніж, наприклад, у зон вільної торгівлі, які є найрозвиненішими у світі. Це пов'язано із тим, що в країнах ЄС, як у конкретному прикладі повної економічної безпеки, впроваджена єдина економічна та політична системи. Тобто, тут вже більше зростає друга група індикаторів-показників економічної безпеки. В інших інтеграційних об'єднаннях, де форми інтеграції нижче, немає такого рівня економічної безпеки. Стосовно зон вільної торгівлі, то тут можна зауважити, що економічна безпека знаходиться на стадії формування, адже поки що країни зближуються у торговельних взаємовідносинах, збільшується кількість інвестицій. Тобто, тут можна побачити поліпшення індикаторів-показників першої групи економічної безпеки.

Стосовно процесу дезінтеграції, то, якщо країна має намір вийти із інтеграційного об'єднання, то стан її економічної безпеки знаходиться під загрозою, адже вона при виході з об'єднання може стати неконкурентоспроможними серед інших країн, як наслідок, вони не зможуть самостійно розвиватися.

Висновки з проведеного дослідження. Інтеграційні процеси впливають на економічну безпеку інтеграційного об'єднання швидше позитивно, ніж негативно при взаємовигідних умовах функціонування такого союзу. Дезінтеграційні процеси не сприяють розвитку економічної безпеки в регіоні, а навпаки ставлять її під сумнів перед зовнішніми загрозами.

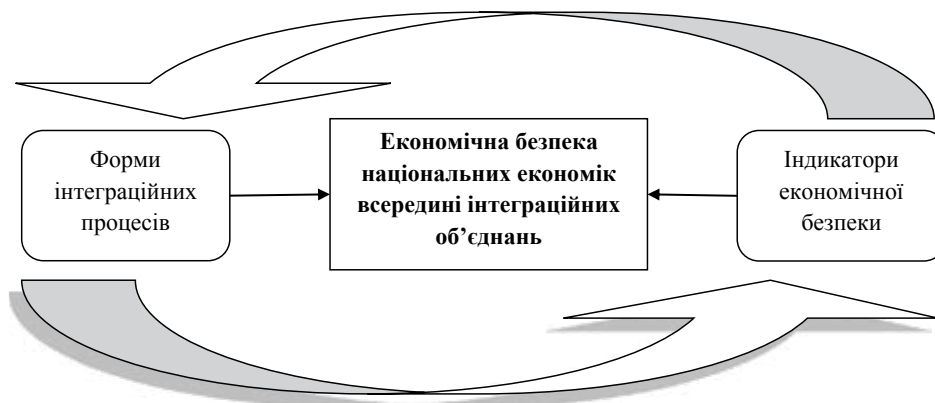

Рис. 1. Сутність впливу на економічну безпеку національних економік всередині інтеграційних об'єднань

Джерело: розроблено автором

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронина Т. В. Интеграция и дезинтеграция как проявление внутренних противоречий интеграционной системы / Т. В. Воронина // Пространство экономики, 2013. № 1-2. [Электронный ресурс] Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-i-dezintegratsiya-kak-proyavlenie-vnutrennih-protivorechiy-integratsionnoy-sistemy>
2. Голиков А.П., Довгаль О.А. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія/ кол. авт.; за ред. А. П. Голикова, О. А. Довгаль. – Х: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 316 с.
3. Климонова А. Н., Юрина Е. А. Экономическая безопасность в условиях глобализации: угрозы и возможности Социально-экономические явления и процессы / А. Н. Климонова // Т. 9. № 9, 2014, с. 58-64.
4. Кулик В. П. К вопросу о современных процессах интеграции и дезинтеграции мировой экономики / В. П. Кулик // Социально-экономические явления и процессы – Т. 10, № 9, 2015. С. 93-97.
5. Моисеенко Е. Г. «Обеспечение экономической безопасности региональных объединений государств» [Текст] : автореф. дис. доктора хабилитат экономических наук: 08.00.14 : Кишинэу, 2012. – 59 с.
6. Петухова В. О. Інтеграційний вектор розвитку глобальної системи міжнародної торгівлі [Текст] : дис. канд. екон. наук : 08.00.02 / Петухова Віолетта Олегівна ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2016. – 269 с.
7. Урунов А. А. Интеграция и экономический рост. – М., ИД «Грааль», 2003. – 424 с.

REFERENCES:

1. Voronina T. V. Integratsiya i dezintegratsiya kak proyavlenie vnutrennih protivorechiy integratsionnoy sistemy / T. V. Voronina // Prostranstvo ekonomiki, 2013. № 1-2. [Elektronnyy resurs] Rezhim dostupa : <http://cyberleninka.ru/article/n/integratsiya-i-dezintegratsiya-kak-proyavlenie-vnutrennih-protivorechiy-integratsionnoy-sistemy>
2. Holikov A.P., Dovhal O.A. Transformatsiia mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn v epokhu hlobalizatsii: kolektyvna monohrafiia/ kol. avt.; za red. A. P. Holikova, O. A. Dovhal. – Kh: KhNU imeni V.N. Karazina, 2015. – 316 s.
3. Klimonova A. N., Yurina E. A. Ekonomicheskaya bezopasnost' v usloviyakh globalizatsii: ugrozy i vozmozhnosti Sotsial'no-ekonomicheskije yavleniya i protsessy / A. N. Klimonova // Т. 9. № 9, 2014, s. 58-64.
4. Kulik V. P. K voprosu o sovremennykh protsessakh integratsii i dezintegratsii mirovoy ekonomiki / V. P. Kulik // Sotsial'no-ekonomicheskije yavleniya i protsessy – Т. 10, № 9, 2015. S. 93-97.
5. Moiseenko E. G. «Obespechenie ekonomicheskoy bezopasnosti regional'nykh ob"edineniy gosudarstv» [Tekst] : avtoref. dis. doktora khabilitat ekonomicheskikh nauk: 08.00.14 : Kishineu, 2012. – 59 s.
6. Petukhova V. O. Intehratsiyniy vektor rozvytku hlobalnoi systemy mizhnarodnoi torhivli [Tekst] : dys. kand. ekon. nauk : 08.00.02 / Petukhova Violetta Olehivna ; Kharkiv. nats. un-t im. V. N. Karazina. – Kharkiv, 2016. – 269 s.
7. Urunov A. A. Integratsiya i ekonomicheskij rost. – M., ID «Graal'», 2003. – 424 s.

Firsanova V.O.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Instructor at Department of International Economic Relations
V.N. Karazin Kharkiv National University

**THE INFLUENCE OF INTEGRATION AND DISINTEGRATION PROCESSES ON THE STATE
OF ECONOMIC SECURITY OF NATIONAL ECONOMIES WITHIN INTEGRATION ASSOCIATIONS**

The process of international economic integration and disintegration developing asynchronous, they can replace each other. However, the integration process is usually viewed as a positive development in international economic relations. Therefore, the theory of international economic relations more attention to integration processes as a major lever in the development of national economies.

The vast majority of existing integration groupings created by developing countries. This can be explained by the fact that the producers of these countries have approximately the same level of competitiveness, and their governments do not consider it necessary to vigorously defend its markets by high tariff and non-tariff barriers from the influx of goods from countries with a comparable technical and economic development degree.

But due to the rapidly growing influence of globalization the issue raises or the processes that are closely related to economic globalization do not threaten the security of the national economy and vice versa in the international economic relations.

Also there is an objective need for security is not only and not so much national economies as regional alliances, associations, states experiencing a collaborative process to adapt to globalization.

The economic security of the national economy is a complex of state measures is aimed at maintaining stable economic development of the national economy. From our point of view the existence of the national economy depends on economic security. It is also a priority task of state foreign and domestic policy. The fundamental problem is the impact of integration and disintegration processes on the economic security of national economies in international economic relations is integration within the union. This problem relates to the feasibility of integration processes in the world economy.